

O NOUĂ TEMĂ ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNĂ: ELITELE (Pe marginea unui proiect)

Al. Zub

Interzisă pînă de curînd, încărcată mereu de conotații extraștiințifice, tema elitelor se anunță acum ca una de largi perspective. O temă oarecum la modă, căci eliberată de vechi constrîngeri, într-un moment cînd lumea se află în plină renovăție, ea profită de o conjunctură extrem de avantajoasă, una ce-i sporește vitalitatea, resursele.

Înainte de ultimul război mondial, elitele n-au constituit propriu-zis o temă istoriografică în România, deși sub anumite laturi ea a fost abordată de A. D. Xenopol, N. Iorga, V. Pârvan și alți istorici, mai ales în ce privește relația dintre personalități și masse. Era un fel mai mult speculativ decît sistematic de a căuta răspunsuri la o chestiune oricum inevitabilă și deja presantă în epocă. S-au ocupat de ea filosofi (C. Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu, L. Blaga, Nae Ionescu, Camil Petrescu, T. Vianu), sociologi (D. Gusti și școala sa în primul rînd, însă și E. Lovinescu, Șt. Zeletin, P. Andrei, M. Ralea), apoi esești preocupați de criza lumii moderne sau de problemele societății românești în curs de modernizare: M. Eliade, P. Comarnescu, P. Pandrea, spre a nu aminti, dintr-o lungă serie, decît aceste nume la îndemîină. Erau, în mare, răspunsuri la "provocările" din afară, pe marginea unor polemici de răsunset (ca aceea produsă de Julien Benda) sau a traducerilor din Marcus Aurelius, Carlyle, Nietzsche, Ortega y Gasset, Unamuno ș.a. În timpuri mai aproape de noi, s-au ocupat de elite istorici literari de viziune sociologică (Z. Ornea, D. Micu etc.) ori filosofică (N. Balotă, M. Martin), filosofi preocupați de axiologia românească (I. Pascadi¹) sau pe un plan mai larg (C. I. Gulian, G. Uscătescu etc.)², teoreticieni ai literaturii și culturii noastre, între care Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Virgil Nemoianu fac figură aparte. Se cuvin amintiți apoi, și sub acest aspect, autorii de sinteze istorico-literare, atenți, fie și în subtext, la fenomenul elitelor: Virgil Ierunca, I. Negoitescu, N. Manolescu ș.a.

În toată această înșiruire de nume, istoricii ocupă, după cum se vede, un loc modest, cu toate că ansamblul operei lor deține în cultura română o pondere însemnată. Este nevoie de o întinsă cercetare pentru a identifica prezența temei elitelor la un istoric sau altul. Evident, nu poate fi vorba, acum, de așa ceva.

Să spunem numai că tema elitelor, subiacentă în secolul XIX, fiindcă descurajată de obsesia democrației, fulgurantă la istoricii mai de seamă (Kogălniceanu, Bălcescu, Hasdeu), a devenit vizibilă în istoriografia română la finele aceluia secol și în primele decenii ale secolului nostru. Explicația trebuie căutată în procesul de maturizare profesională, ca și în problemele specifice născute în acel

interstițiu. Sorin Alexandrescu ne-a prevenit deja asupra acestor chestiuni în plan socio-politic și cultural, subliniind ideea unei cristalizări și chiar a radicalizării elitelor în perioada la care ne referim³. Școala critică, dacă e să ne limităm la istoriografie, atunci și-a conturat programul, prin N. Iorga, I. Bogdan, D. Onciul ș.a., pe un fundament la înălțarea căruia contribuise în bună măsură A. D. Xenopol.

În studiile de restituție pragmatică, acesta din urma acordase mare însemnătate agenților străini, elitelor alogene prezente de-a lungul istoriei românești, pentru ca în cele din urmă să constate izbânda forțelor interne⁴. Ca teoretician, Xenopol a căutat să explice elementul individual în istorie, rolul oamenilor mari, al personalității în genere. Studiile critice despre H. T. Buckle, W. Draper, F. Guizot, W. E. Hartpole Lecky, E. Quinet îl pregătiseră în această direcție, ca și explorările întreprinse în spațiul istorico-cultural românesc⁵. Secolul XIX se încheia de altfel cu acele *Principes fondamentaux de l'histoire* (1899), unde Xenopol aborda și chestiuni privind acțiunea mediului intelectual, alături de rolul personalității⁶, teme aduse la zi în *Théorie de l'histoire* (1908)⁷. Le regăsim și în prelegeri ocazionale, ca aceea despre *Cezar și Napoleon* (1911), în luări de poziție ca *I grandi uomini politici e gli avvenimenti storici* din *Rivista italiana di sociologia* (1914). Ultimul demers coincide cu marea criză a conflagrației mondiale, pe care Xenopol a știut să o privească bărbătește, fie și în contradicție cu demagogia pacifistă a multor contemporani.

Cu asemenea premise, e lesne de recunoscut poziția simbolică proeminentă pe care istoricul o mai deținea în societate. Pilda lui N. Iorga, "marele erou al conștiinței românești", cum i s-a spus de pe atunci⁸, e încă mai semnificativă, fiindcă topește într-un ansamblu coerent acțiuni de îndrumare a spiritului public, de stimulare a energiilor defensive în orice mediu. Și ca istoric el a pus în valoare civilizația, arta, presa românească, influențele străine etc., domenii în care elitele își fac simțită prezența mai mult decât în altele⁹. Exaltarea efortului colectiv, considerabil în acei ani, nu l-a împiedicat să evoce cazuri concrete de eroism și să extragă din texte mai vechi sau mai noi gânduri menite a spori capacitatea defensivă a națiunii¹⁰. Seria de *Oameni cari au fost* - medalioane și panegirice alcătuind o vastă galerie - atunci a început¹¹, alături de aceea a călătorilor străini¹². Se cuvin amintite și paralelele întreprinse în alte spații, sub unghiul relației dintre *cugetare și faptă* ori sub acela al legăturilor noastre cu alteritatea etnoculturală¹³. Dezvoltarea științei, a unor ramuri de activitate în care elitele se evidențiază mai lesne, precum medicina, școala, biserica, armata, l-a interesat de asemenea¹⁴. Rolul unor minorități (sași, armeni, greci, evrei) nu mai puțin¹⁵. *Formele* din Răsărit sau din Apus erau aduse în genere de străini, elemente active, ale căror *idei* intrau în tensiune inerentă cu realitățile locului¹⁶. În acest domeniu, ca și în acela al *influențelor străine*, partea lui N. Iorga, în acei ani de răspîntie, a fost considerabilă¹⁷. Să adăugăm și seria de *Cărți reprezentative în viața omenirii* (1915, 1924), alături de *Istoria literaturilor romanice* (1920) și de alte studii menite a reconstitui "mediul

de universalitate umană" în care se înfiripă cultura.

*Idei și forme*¹⁸, iată o sintagmă curentă în acei ani de viguroasă înnoire. V. Pârvan, strălucit elev al lui N. Iorga, a pus-o pe coperta unui volum de eseuri care a făcut, din 1920, o frumoasă carieră. Ca și în *Generalitățile* profesorului¹⁹, începute în 1911, regăsim la Pârvan preocuparea insistentă de a defini partea individului superior în raport cu mulțimile amorfe. Scrisese o carte despre Marcus Aurelius (1909), pe vremea când Otto Seeck explica declinul lumii antice prin distrugerea elitelor (*Ausrottung der Besten*)²⁰, iar Max Weber supunea lumea modernă unei analize în care elitele dețin un loc semnificativ pentru noile tendințe ale istoriografiei²¹. Întâlnirea cu doctrina stoică a împăratului filosof l-a marcat definitiv pe Pârvan, instilându-i același tip de conduită și făcându-l să atribuie personalității, elitei în sens larg, un rol proeminent. Dacă "viața omenească e, în generalitatea ei, lipsită de gânduri", iar "omul superior" adesea numai un *technites*, un meseriaș opac la gândul metafizic²², ieșirea din cenușii existenței nu e posibilă, după Pârvan, decât prin încordare eroică, prin voință de autodepășire continuă²³. În timpul războiului, el a fost unul din cei care, la Iași, căutau cu înfrigurare soluțiile redresării, participând la geneza acelei *Asociații pentru știința și reforma socială*, din care avea să rezulte *Institutul Social Român*, condus de D. Gusti. A schițat atunci liniile de direcție într-un studiu despre *Ideile fundamentale ale culturii sociale contemporane* (1919) și chiar programul de activitate al secțiunii culturale. El recomanda o dublă acțiune, de cultivare a masselor și de socializare a personalităților, spre a se dobândi astfel un nou dinamism creator²⁴. Ținta? Inflexiuni nietzscheene se recunosc în modul său de a formula legea vieții însăși: "de la sub-om la om, de la om la zeu"²⁵. Era de aceea indispus de felul cum se abordau în epocă ideile de autoritate, ierarhie, circulație a valorilor²⁶ și socotea că noile elite vor trebui să aibă un program mult mai riguros, bazat pe ideea că "toți oamenii sînt egali în fața datoriei de a munci"²⁷, dar că în același timp diferența de înzestrare și de cultură obligă elita la răspunderi aparte. Concepția lui în acest domeniu se întemeia pe un dublu raport: "precum ideea personalității, temperată de ideea solidarității, este un factor social-cultural de cea mai mare însemnătate, tot astfel ideea națională poate constitui un adevărat *summum* de potențare spirituală, cu condiția de a fi temperată de ideea internațională, uman-solidaristă"²⁸. Este ideea pe care Pârvan a subliniat-o mai insistent, dîndu-i sens de program pedagogic, în *Datoria vieții noastre* (1919), acel imn închinat "precursorilor și revoltaților"²⁹. El se rostea atunci în numele unei confraternități spirituale și se întreba, înfiorat, pe ce drum va apuca aceasta. Sperața lui era că elita intelectuală a țării se va concentra asupra unui program care să pună la lucru cît mai bine energiile creatoare, nu oricum, ci în conformitate cu o ierarhie de valori susceptibilă a înlesni maxima împlinire a ființei umane. Omului-ciclop (unidimensional, în expresia marcusiană) el îi opunea un concept de om deplin, în stare a se devota concomitent automodelării și binelui public. La moartea lui D. Onciul, la bicentenarul lui D. Cantemir, ca și

la recepția academică a lui D. Gusti, Pârvan a rostit alocuții încă mai elocvente sub unghiul concepției sale elitiste³⁰. El învinuia epoca de științifism unilateralizant, generator de criză, socotind că "știința și conștiința în sine nu sunt creatoare de fericire, adică de *aequanimitas*, de *ataraxia*, singura însușire care în adevăr ar putea înnobila raporturile dintre oameni și neamuri. Dimpotrivă, insista Pârvan, se pare că una dintre urmările imediate ale științifismului a fost reacțiunea mistică, fie religioasă, fie filosofică, a ultimilor ani. În locul conștientului a fost întronat subconștientul, în locul rațiunii, intuiția, în locul voinței, inspirația capricios entuziastă. Retrăim vremurile elenismului alexandrin? Intrăm într-o epocă de decadență? Apune Europa? Cred că nu. Ci străvechiul bun simț mediteranean restabilește un echilibru, rupt acum aproape două sute de ani, prin unilateralizarea umanității întru cultul facultăților pure: rațiune pură, voință pură, sentiment pur. Totalul se cere în drepturile sale"³¹.

E un pasaj caracteristic nu numai pentru atitudinea lui Pârvan față de epocă, ci deopotrivă pentru felul de gândire al noii generații de intelectuali. Cel mai reprezentativ dintre tinerii care se impuneau acum, în primul deceniu interbelic, adoptând o conduită iconoclastă, era desigur Mircea Eliade. Atmosfera fusese pregătită însă de generațiile mai în vârstă, cum s-a putut vedea din exemplele evocate, la care se pot adăuga altele, în primul rând C. Rădulescu-Motru cu *Ideea europeană*, revistă în care și-au dat întâlnire mai toate marile teme ale momentului, inclusiv cea a elitelor în societatea contemporană. Este și cazul revistei *Gîndirea*, atât de bogată în analize (grație lui T. Vianu mai ales) cu privire la criza culturii³². Dintr-o generație mai apropiată, Lucian Blaga se și anunța cu explorări din același domeniu, publicînd *Cultură și conștiință* (1922), în fond o schiță de filosofie a istoriei, apoi *Daimonion. Fețele unui veac* (1926) ș.a., cu unele trimiteri la Pârvan, însă și cu distanțări semnificative. De la Goethe, prin romantici și prin Nietzsche, pînă la Spengler și Keyserling, tînărul filosof punea în discuție mai toate marile probleme, atent la noile directive ale spiritului și sensibil nu mai puțin la nevoile culturii autohotne.

Am amintit cîteva preocupări legate de criza culturii, într-un moment pe care Henri Massis, venit la București, îl socotea ca unul de răsîntie și pentru români, mai ales pentru ei, căci trebuiau să decidă, sub presiune, asupra căii de urmat³³. Chestiunea merită atenție și sub specia elitelor, atunci în plină actualitate, deși istoriorafia n-o reflectă decît în mică măsură, marginal, tangențial. A atins-o, anume, în ocazii solemne (Iorga, Pârvan) sau în dispută cu sociologia, ca în cazul polemicii lui G. Brătianu cu Șt. Zeletin pe tema istoriei sociale³⁴. Lipsesc însă studii aplicate, analize pe teme arhivalice, observații deduse din statistici, biografii, memorii, pe seama cărora să se poată aprecia mai exact structurile și conduitele elitiste într-un moment sau altul.

Dacă aceasta era situația în perioada interbelică (și cum am putea închide această lungă paranteză fără să amintim doctrina noocratică a lui Camil

Petrescu?³⁵), se înțelege că după ultimul război mondial n-a mai putut fi vorba, sub dictatura comunistă, de *elite* ca temă istoriografică, ci numai ca aluzie polemică, trivială, denigrantă, în virtutea unei ideologii care condamna *de plano* elitele, exaltând masele populare. Și pentru această situație, aceeași în tot *lagărul socialist*, ne lipsește orice analiză sistematică. Elitele se anunță deci ca o temă nouă, la fel de promițătoare pe cât de importantă.

Dacă trebuie să schițăm, aici, în grabă, un proiect restitativ pe tema elitelor în societatea românească, unul între atâtea posibile, vom începe prin a constata precaritatea mijloacelor de care dispune istoricul pentru aceasta. Lipsesc nu numai studiile pregătitoare, dar și instrumente de lucru indispensabile: cataloage, repertorii, indici, bibliografii speciale etc. Situația arhivelor e departe de a putea satisface, acum, exigențele unui asemenea studiu. Rezultă de aici că e nevoie: să se constituie mai întâi instrumentarul cercetării, adică inventarierea și clasarea materialului; să se asigure evidențe operative sub diverse unghiuri; abia în a treia etapă se poate conta pe un studiu mai temeinic al elitelor. Aceasta nu înseamnă totuși că anumite chestiuni n-ar putea fi abordate de pe acum. Efortul de a identifica probleme și de a schița unele răspunsuri trebuie să însoțească pas cu pas operațiile preliminare. Constituirea instrumentarului e de altfel un program de durată, dacă nu permanent și mereu perfectibil.

În faza de lucru actuală e nevoie să punem accent pe estimări cât mai exacte, dând prioritate cantitativului, ceea ce înseamnă a pune la lucru statistici și ordinate, a întocmi treptat un corpus genealogic și un altul demografic, în timp ce s-ar iniția anchete parțiale, întemeiate pe fonduri de arhivă mai complete și mai riguros organizate.

O dublă strategie ar fi deci să urmărim în valorificarea temei elitelor românești. Una tinzând să asigure îmbunătățirea continuă a instrumentelor de lucru, alta care să stimuleze ancheta științifică propriu-zisă. Prima nu se poate realiza decât împreună cu instituțiile ce conservă fonduri de arhivă. A doua se află deja în lucru, cu toate carențele care subminează acum, în România, orice studiu sistematic.

Restrângând discuția la ceea ce s-a întreprins deocamdată în cadrul Institutului de Istorie "A. D. Xenopol", vom spune că proiectul inițiat de Catherine Durandin, în acord cu Sorin Alexandrescu, s-a întâlnit la Iași cu mai multe inițiative convergente. Un proiect studiază elitele ca parte a minorităților etnice, în primul rând germană și evreiască. Colaborarea cu Seminarul de Istorie din Freiburg i.Br. (G. Schramm, Beate Welter, Maria Krempels) a dat un bun impuls acestui proiect, antrenând câțiva membri ai Institutului. Un mic simpozion a și evidențiat astă primăvară primele rezultate prin Șt. Gorovei, M. R. Ungureanu, Beate Welter etc. Subliniem mai ales, ca fiind de bun augur, contribuția tânărului M. R. Ungureanu despre *Elite și marginali în comunitățile evreiești urbane din Moldova la finele secolului XVIII și începutul secolului XIX*. Interstițiul menționat e chiar acela la care s-au referit cele mai multe lucrări.

Cum însă problemele secolului XIX nu puteau fi tratate convenabil fără analiza situației anterioare, s-a căzut de acord asupra unui alt proiect (Șt. Gorovei și colaboratorii săi) menit a defini *Clanuri, familii, autorități, puteri în Moldova (sec. XV-XVIII)*. E un proiect realizabil mai ales pe bază genealogică, singura în măsură a releva strategiile de putere și dinamica socială. De la boierime, investigația a fost extinsă către patriciatul urban, deși pentru studierea acestuia materialul de arhivă e sărac și risipit. Totuși există destule elemente ce conturează deja ascensiunea unei proto-burghezii și o anume fuzionare a acesteia, nicicând deplină, cu aristocrația.

Un alt proiect, avînd ca temă subiacentă elitele, privește *Populația minoritară din Moldova (1774-1860)*. Deocamdată, e vorba numai de orașe și ținuturi, pentru care se lucrează (D. Ivănescu, Virginia Isac, P. Dmitriev etc.) la un corpus demografic, extensibil și asupra mediului rural.

Încă un proiect, acesta conturat sub auspiciile Școlii de Înalte Studii în Științele Sociale (EHSS), privește *Instituțiile universitare și apariția elitelor moderne*. De la Iași, s-a anunțat deja un angajament din partea lui Lucian Nastasă, care lucrează simultan la întocmirea instrumentarului temei și la valorificarea ei efectivă, deocamdată prin anchete în mediile universitare din Iași și din Cluj. Studiind geneza meritocrației, L. Nastasă urmărește acum piața școlară, cu tot ce implică aceasta ca instrumente de lucru și analiză. A și propus un studiu despre *Strategii matrimoniale în lumea intelectuală românească a ultimului secol*, studiu ce ar intra în bună conjuncție cu cel despre *clanuri și familii*.

În fine, s-ar mai putea adăuga un proiect despre *Strategii melioriste în societatea românească (sec. XVIII - XX)*, asumat de subsemnatul, proiect ce vizează pînă la urmă tot o "lectură" a elitelor.

Tema (pluralul ar fi iarăși mai potrivit), după cum s-a putut vedea, angajează de pe acum o bună parte din forțele de cercetare ale Institutului nostru și promite să dea rezultate. Este nu numai un fel de a face justiție unei categorii blamate sau ignorate în istoriografia ultimelor decenii, dar și un mod de a "citi" cu folos istoria. A scrie istoria elitelor e în fond a scrie istoria pur și simplu, fiindcă elitele nu pot fi tratate ca valori în sine, izolat, ci numai într-un legitim context social³⁶, context al cărui studiu va fi înlesnit desigur prin noile echipamente, care asigură o mai bună înregistrare, selecție și combinare a datelor³⁷.

1 Ion Pascadi, *Din tradițiile gândirii axiologice românești*, București, 1970.

2 C. I. Gulian, *Axiologie și istorie*, București, 1987.

3 S. Alexandrescu, "Junimea": *discours politique et discours culturel*, in *Libra. Études roumaines*, éd. par I. P. Culiănu, Groningen, 1983, p.47-72. Cf. și M. D. Sturdza, *Junimea, societate secretă*, in *Ethos*, Paris, I, 1973, p.81-109.

4 Cf. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, I-VI, Iași, 1888-1893.

5 Al. Zub, A. D. Xenopol, *biobibliografie*, București, 1973, p.65-207.

O NOUĂ TEMĂ ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNĂ: ELITELE

- 6 A. D. Xenopol, *Principes fondamentaux de l'histoire*, Paris, 1899, p.126-131, 153-161.
- 7 Idem, *Théorie de l'histoire*, Paris, 1908, p.225-231, 239-245, 264-274.
- 8 C. Fedeleș, *Prefață*, la *Meditațiunile lui Marcu Aureliu*, București, 1930, p.VI.
- 9 Cf. B. Theodorescu, *Nicolae Iorga, biobibliografie*, București, 1976, p.501-504.
- 10 N. Iorga, *Ca să fim mai tari în ceasul de azi*, Vălenii de Munte, 1916; *Sfaturi și învățături pentru ostașii României*, București, 1916.
- 11 Idem, *Oameni cari au fost*, București, 1916.
- 12 Idem, *Oaspeți ruși în Moldova și oaspeți moldoveni în Moscovia*, Iași, 1918; *Istoria românilor prin călători*, București, 1920.
- 13 Idem, *Histoire des relations anglo-roumaines*, Iassy, 1917; *Histoire des relations entre la France et les Roumains*, Iassy, 1917 (Paris, 1918); *Histoire des relations russo-roumaines*, Iassy, 1917.
- 14 Idem, *Medici și medicină în trecutul românesc*, București, 1919; *Istoria armatei românești*, 1919.
- 15 Idem, *Armenii și românii*, București, 1914; *Ce sînt și ce vor sașii*, București, 1919; *Roumains et Grecs*, București, 1921.
- 16 Idem, *Dezvoltarea așezămintelor politice și sociale ale Europei, I-III*, București, 1920-1922; *Formes byzantines et réalités balcaniques*, Bucarest, 1922.
- 17 Idem, *Influences étrangères sur la nation roumaine*, Paris, 1923; *Relations entre l'Orient et l'Occident au Moyen-Age*, Paris, 1923.
- 18 Idem, *Idées et formes littéraires françaises dans le Sud-Est de l'Europe*, Paris, 1924.
- 19 Idem, *Generalități cu privire la studiile istorice*, București, ed.III, 1994.
- 20 Apud, E. Condurache, *Vasile Pârvan, biobibliografie*, București, 1957, p.12.
- 21 Julien Freund, *Max Weber*, Paris, 1969; Pietro Rossi (ed.), *Max Weber e l'analisi del mondo moderno*, Torino, 1981; W. Mommsen, *Max Weber. Gesellschaft, Politik und Geschichte*, Frankfurt/M, 1984; J. Kocka (Hrg), *Max Weber, der Historiker*, Göttingen, 1986.
- 22 V. Pârvan, *Scrieri*, București, 1981, p.458.
- 23 Cf. Al. Zub, *V. Pârvan, efigia cărturarului*, Iași, 1974.
- 24 V. Pârvan, *op. cit.*, p.356.
- 25 *Ibidem*, p.389. Vezi și p.373, unde Pârvan evocă pe "omul-zeu, desăvârșit de frunos, de puternic, de dominator".
- 26 *Ibidem*, p.357.
- 27 *Ibidem*, p.359.
- 28 *Ibidem*, p.365.
- 29 *Ibidem*, p.376.
- 30 *Ibidem*, p.264-271, 492-495.
- 31 *Ibidem*, p.270.
- 32 T. Vianu, *Henri Massis, în Gîndirea*, VIII, 1928, 1, p.1-5.
- 33 Apud, T. Vianu, *op. cit.*, p.5.
- 34 G. I. Brătianu, *Teorii nouă în învățămîntul istoriei*, Iași, 1926. Cf. și Lucian Nastasă, "Istoria socială" în *polemica dintre Șt. Zeletin și G. Brătianu*, în *Alia*, XXIII/2, p.757-761.
- 35 Camil Petrescu, *Doctrina substanței*, II, București, 1988, p.131-201, 241-260.
- 36 Cf. Guy Chaussinand-Nogaret, în *Histoire des élites en France du XVIe au XXe siècle*, Paris, 1991, p.13.
- 37 Text prezentat la INALCO, Paris, 19.XII.1991.